

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.
Zespół (fond) 88.
Papiery Aleksandra Prusiewicza

2. Podanie Prusiewicza w sprawie przyznania [priswojennja] mu stopnia naukowego. [1940?]. K. 4.

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

Грусевич, Олександр Миколайович

Заява О. Грусевича в справі
надання йому вченого ступеня

[1940?]

4 арк. (8 стор.)

Львів

Машинопис з підписами Ф. Колесни та А. Фішера

Примітка: При заяві висновок професорів
Ф. Колесни та А. Фішера з приводу надання
О. Грусевича про приєвчення йому вченого ступеня

Мр. Якимаскому

Заява Олександра Миколаєвича
Прусевича в справі уділення
йому наукового ступеня.

Олександр Миколаєвич Прусевич, ур. 21. II. 1878 р. в Окопах Трійці пов. Борців, обл. Тернопіль, в 1900 - 1905 був вільним слухачем Московського Університету й студіював геологію, петрографію й палеонтологію у проф. Левітсона - Лесента, який кермував його працею над силурською формацією в Кам'янецькому й ушмицькому повітах Подільської губернії. Зібраного матеріалу не обробив, бо під впливом лекцій проф. В. Ключевського перейшов на історично-філологічний факультет, а зібрані колекції подарував у 1914 р. "Подольс. Общ. Естествоиспытателей" в Кам'янці Под., даючи початок до оснування тамошнього "Естественно-историч. Музею". Вислухавши дволітний курс історії Древньої Руси у проф. Ключевського, перейшов до Києва, де ~~служав~~ слухав лекцій проф. В. Антоновича з історії західної й південно-західної Руси.

В 1907 р. перейшов курс етнографічної музеології з практичними справами у проф. Ф. Вовка в Ленінграді в етнографічному відділі "Русс. Музея им. Александра III". В 1908 - 1910 рр. слухав курсу історії мистецтва у проф. Соколовського в Кракові.

В 1905 р. був кустосом "Историко-Археологич. Музея" в Кам'янці Подільському.

В 1905 і 1908 рр. як представник "Подольс. Историко-Археологич. Общ." брав участь в археологічних конгресах - XIII-го в. в Катеринославі і XIV-го в. в Чернігові.

В 1911 р. був одним із основоположників "Подольс. Общ. Естествоиспытателей" в Кам'янці Подільс., а потім був бібліотекарем, секретарем, кустосом, а в кінці до 1919 р. директором "Естественно-Историч. Музея".

В 1912 - 1914 рр. з доручення Кам'янець-Под. Земської Управи займався дослідями над домашніми промислами, виробляв інструкції для підняття техніки цих промислів, і сам провадив дослід.

До цієї праці підготувався вислухавши короткий курс

демографії і статистики у проф. Туган-Барановського в Києві. В 1917 році був одним із основоположників університету в Кам'янці Под., секретарем університетської комісії і кандидатом на професора демографії, але "через інтриги українських шовіністів" - як пише в автобіографії - не одержав кафедри.

Опісля в 1919 під охороною польського війська переїхав зі своїми збірками /бібліотекою та архівними й музейними матеріалами / до Львова.

В 1921 р. назначено його інспектором дрібного /домового / промислу на Волині.

В 1933 р. іменовано його кустаром Етнографічного Музею у Львові під умовою, що дарує управлінню м. Львова свої етнографічні збірки, які мали стати основою будучого Музею.

В жовтні 1939 р. став науковим робітником Львівського Державного Етнографічного Музею.

До заяви долучує патент свої наукові праці:

1/. "Обзор данных о кустарных промыслах Подольской губ." Кам'янець Под. 1913, ст. 32

Автор обговорює різні ділянки домашнього промислу / ткацтво, деревний промисл, кошикарство, гончарство, кушнірство, шевство, ковальство/, підкреслюючи етнографічний колорит деяких промислів /ткацтво, гончарство, кушнірство, і деревний промисл./. Користується головно "Материалами для исследования Подольской губ. /статистическом и хозяйственном отношении"/ Кам'янець Под. 1873 /.

Відтак подає статистику подільських домових промислів на основі даних з рр. 1871, 1886, 1897, 1899, 1910, а втілці з 1912 р. на підставі власних розшуків. Цими цифрами ілюструє розвиток домового промислу і його упадок на переломі XIX-XX ст.

2/. "Санитарно гигиеническое положение гончарства в Подольской губ." Кам'янець Под. 1915, ст. 12.

В 1913 році з доручення Земства автор робив економічні дослідження над домашніми промислами подільської губ.; особливу увагу звертав на

умови праці гончарів і на окремій таблиці подав виміри їхніх житлових приміщень та робітень, а також засоби повітря й якість освітлення в цих приміщеннях, у відношенні до скількох осіб, що займають дане приміщення. Вкінці обговорює хвороби, зв'язані особливо із гончарською професією.

3/ "Кустарные промыслы Подольск. губ. Народное вышивание" Кам'янець Подільський. 1916, ст. 307 - 334.

Збиранням матеріалів до цієї праці автор займався, як каже, вже від 1900 р.

Вишивання-типова форма домашнього промислу - на просторі подільської губ. виявляє нерівномірне розміщення; в деяких околицях нема його зовсім, нпр. на терені кам'янецького повіту; не знають вишивок на одязі також польські колоністи в Ілосківському пов.

Вишивання має характер домашнього промислу тільки в селах Клембовка і Ялтушківського пов. Автор подає загальну характеристику цього вишивання та обговорює його техніку - /"низька", "мережка", вишивання "хрестами"/; вказує на візантійські й болгарські впливи, що виявляються у характері орнаменту а подекуди й у техніці подільських вишивок; однак цієї тези автор не обґрунтовує.

Зазначивши, що подільський вишивковий орнамент лінійний, геометричний, автор подає 21 вишивкових взірців, перейнятих переважно з ростиного й звіринного світа та з мертвої природи, на що вказують уже народні назви тих взірців /"буж", "віони", "раки", "ластівки"; "гребінці", "лемеші", "рискалі"; "вівсики", "Полчниця", "роза", "сосонка"; "хрести", "кучері", і т.п. /. Однак подані на двох таблицях схеми дають тільки слабе поняття про самі взірці. Але і в тій праці автор присвячує найбільше уваги економічним питанням (організація праці, кошти власної продукції, покупність витворів, та поплатність цього промислу). В закінченні подає статут Клембовської спілки для вишивкових виробів.

4/ "Кустарные промыслы Подольской губ. Кожевенный промысел."

Кам'янець Под. 1916, ст. 455 - 463.

Автор обговорює гарбарський промисел на основі матеріалів зібраних в Ялтушківі могилівського пов. й Абазівці балтського пов. подаючи подекуди історичні замітки. Описує техніку оброблювання шкіри,

вичислює притім знаряди. Та головню займається економічною сторінкою цього промислу: відношеннями між працею і вложеним у неї капіталом, дохідністю цього промислу і т. ін.

5/ "Кустарные промыслы подольс. губ. Корзиноплетение" Кам'янець Под. 1916, ст. 417 - 424 .

Автор бере під увагу тільки плетення з рогозу (*Typha latifolia*)

(бо плетення з пруття розглядає в зв'язку з деревним промислом.)

Отже обговорює згаданий промисл в повітах винницькім, проскурівськім, летишівськім, і брацлавськім, розглядаючи справу з економічного становища.

6/ Кустарные промыслы . Сапожний промысел . Кам'янець Под. 1916, ст. 415 - 421 .

Автор користується матеріалами, які в 1913 році зібрані за почином Губерн. Земль. Управи, та наводить деякі історичні й етнографічні подробиці, але головню увагу присвячує економічним відносинам /організація праці, ціни матеріалу, і т. ін./

Вкінці подає статут спілки шевських працівників в Сокильці ушлицького пов.

7/ Кустарные промыслы Под. губ.

Ковровое производство. Кам'янець Под. 1916, ст. 293 - 303.

Оце важніші помічення автора: Виріб килимів на широких варстатах (станках), званих "кроснами", водиться тільки в двох повітах подільської губ.:

ольгонільському й балтському, рідко в деяких придніпряньських

селах та в південній частині гайсинського пов. Автор зазначає, що уже

в княжій добі уживано на Україні килимів, які були східного походження

та попадали сюди головню дорогою воєнної добичі. В середніх віках

килими, привожені на Україну чужими купцями, були тут предметом торгівлі

Шойно згодом почалось витворивання килимів у нас на Україні і в Польщі,

одначе техніку і взірці переймали наші килимарі зі східних оригіналів.

Пізніше засіб взірців збагатився запозиками у інших народів. В добі

кріпацтва деякі поміщики подільської губ. удержували ткацькі й кили-

марські майстерні, у яких кріпаки вчилися ткати килими. Та й крім од-

ної згадки літописної /про обгорнення килимом Володимирового тіла/ -

автор не підтверджує наведених заміток ніякими історичними даними.

Далі зазначає автор, що орнамент подільських килимів лінійний і рос-

тинний подібний до орнаменту килимів із галицького Поділля, виявляє подекуди й чужі впливи які йшли до нас між іншими з Молдавії і Волощини. Як виявлялися ці впливи - цього автор не пояснює. Килими велинської, київської, чернігівської й полтавської губерній відрізняються від подільських тим, що в них має перевагу рослинний орнамент.

Та не вважаючи на згадані запозички подільські килими - як каже автор - визначаються оригінальністю й мистецькими признаками та виявляють окремий тип килимарського виробництва.

Далі автор описує килимарську техніку та займається економічними питаннями, що стоять у зв'язку з подільським килимарством.

8/ Кустарніе промисли Подольс. губ.

Гончарний промисел . Кам'янець Под. 1916, ст. 9-116.

Зі всіх долучених праць Прусевича - це найкраще оброблена.

Є вона вислідом його власних дослідів, які він перевів в 1913 р, розглянувши 77 гончарських осередків на просторі давньої подільської губ. Автор стверджує, що вони розміщені головню по горішньому й середньому бігу допливів Дністра і по всьому бігу ріки Буга., та що найкраще розвинувся гончарний промисел в м. Зінької й його околиці, в Берлінцях Лісових в Янівському, заміхівському гайсинському й вайнярському районах.

Взагалі ж гончарством займається за обчисленнями автора в подільській губернії 3145 осіб ~~в 125 осередках~~ в 2029 дворах-(господарствах).

Автор наводить історичні дані, що торкаються розвитку гончарства на Поділлі від 16 віку; одно з ~~важк~~ джерел, "Устав смотрицького гончарського цеху" з 1812 р. наводить в цілому.

Дуже докладно обговорює технічну сторінку гончарства: різні сорти глини, спосіб її добування й оброблювання на гончарському кружалі. Докладно розглядає всі стадії виробу глиняного начиння: формування, розписування, поливання, сушення, вкінці випалювання в гончарській печі.

Відрізняє під технічним оглядом три сорти начинь:

1/ вироби із звичайної глини неполивані/без глазури/,

2/ поливані вироби,

3/ писані й поливані.

Під оглядом форми ділить гончарські вироби на чотири типи,

залежно від того, чи мають вони форму кулі, еліпси, циліндра, стіжка /нпр. миски/

Докладно розглядає автор артистичний бік різного роду начиння і діточих забавок, їх орнамент (технічний, себто зв'язаний з самою гончарською технікою, і композиційний, незалежний від техніки; звертає увагу на локальні відміни в орнаментациї гончарських виробів.

Але і в тій праці автор найбільшу увагу присвячує економічним питанням, як : організації праці, санітарно-гігієнічні умови, поділ праці межі гончарськими й хліборобськими заняттями гончарів, ціни гончарських виробів, економічна характеристика гончарського промислу, його дихідність, вивчення гончарського ремесла.

До праці додано аналіз глини, полив і фарб, а також чотири таблиці з докладною статистикою 51 найкращих гончарських робітень.

Вартість праці підносять чотири мапи, що ілюструють розміщення осередків гончарської продукції, райони розпродажі простої посуду, поливаної посуду, і зокрема мисок.

- 91 *Przemysł ludowy na Wołyniu* - Луцьк 1929, ст. 6. Автор

обговорює дуже загально домашній промисл на Волині, беручи під розгляд тільки його економічну сторінку та поминаючи його організацію, техніку, історію і т. ін.; намагається тільки означити роль того промислу в господарському житті Волині з приблизними обчисленнями.

Крім того петент покликається на свої наукові праці, що їх має в рукописі, між іншим "Народное вышивание на Украине." Цю працю післав автор Академії Наук в Ленінграді для оцінки її евентуальної публікації.

З письма проф. Дм. Зеленіна, яке петент долучує до своєї заяви /в копії без перевірки її згідності з оригіналом/, виходить, що цю працю можна друкувати тільки після спеціальної дискусії, яка виявила її досягнення і недостачі, притім зазначає, що він сам /Зеленін/ готов виступити в цій дискусії як один із офіціальних опонентів, колиб автор старався осягнути учений ступінь в Ленінградському Держ. Університеті. На ст 7-й свого Curriculum vitae Прусевич вчисляє ще кілька інших своїх друкованих праць на польській і російській мовах

З доручення Подільської Губернської Управи Ол. Прусевич провадив дослідди над домашнім промислом подільської губ., щоби зібрати в тій

ділянці потрібний земству матеріал з обсягу економіки і статистики. Оця головна ціль проглядає з усіх долучених до ~~праць~~ заяви праць Прусевича, друкованих /за виїмком ч. 9/ накладом подільської Губ. Управи в роках 1914 - 1916 .

Домашній промисл стоїть уже на периферії етнографії, на границі між етнографією і ремеслом; ^{цими витворами} отже нічого дивного, що етнографічні питання автор трактує, так сказати б, мимоходом, як другорядну справу. Про етнографічні витвори і людове мистецтво говорить децю ширше тільки в працях про гончарство, вишивки і килимарство /обговорені в нашому рефераті під числами 8,3,7./ Найцінніша з них перша - з 1916 року - про гончарство, що приносить деякі важні помічення, а ~~текст~~ пояснює ілюстраціями і мапами. Етнографічну вартість мають також розділи двох останніх праць про вишивки і килимарство, що засвідчують про докладне обізнання з предметом, Інші долучені до заяви праці розглядають економічні питання, що зв'язані з домашнім промислом, і тільки принагідно подають деякі етнографічні подробиці, хоча автор звичайно не виходить поза опис, а коли й ставить якісь загальніші тези /нпр. про чужі впливи на орнамент і техніку/ то не дає їм глибшого наукового обґрунтування.

Взагалі ж праці Прусевича друковані і рукописні, навіть ті, що стелять у ближчому зв'язку з етнографією /про гончарство, вишивки і килимарство/ трактують тільки про один її сегмент, - матеріальну культуру і не дають доказів, що автор обізнаний також із іншими ділянками етнографії.

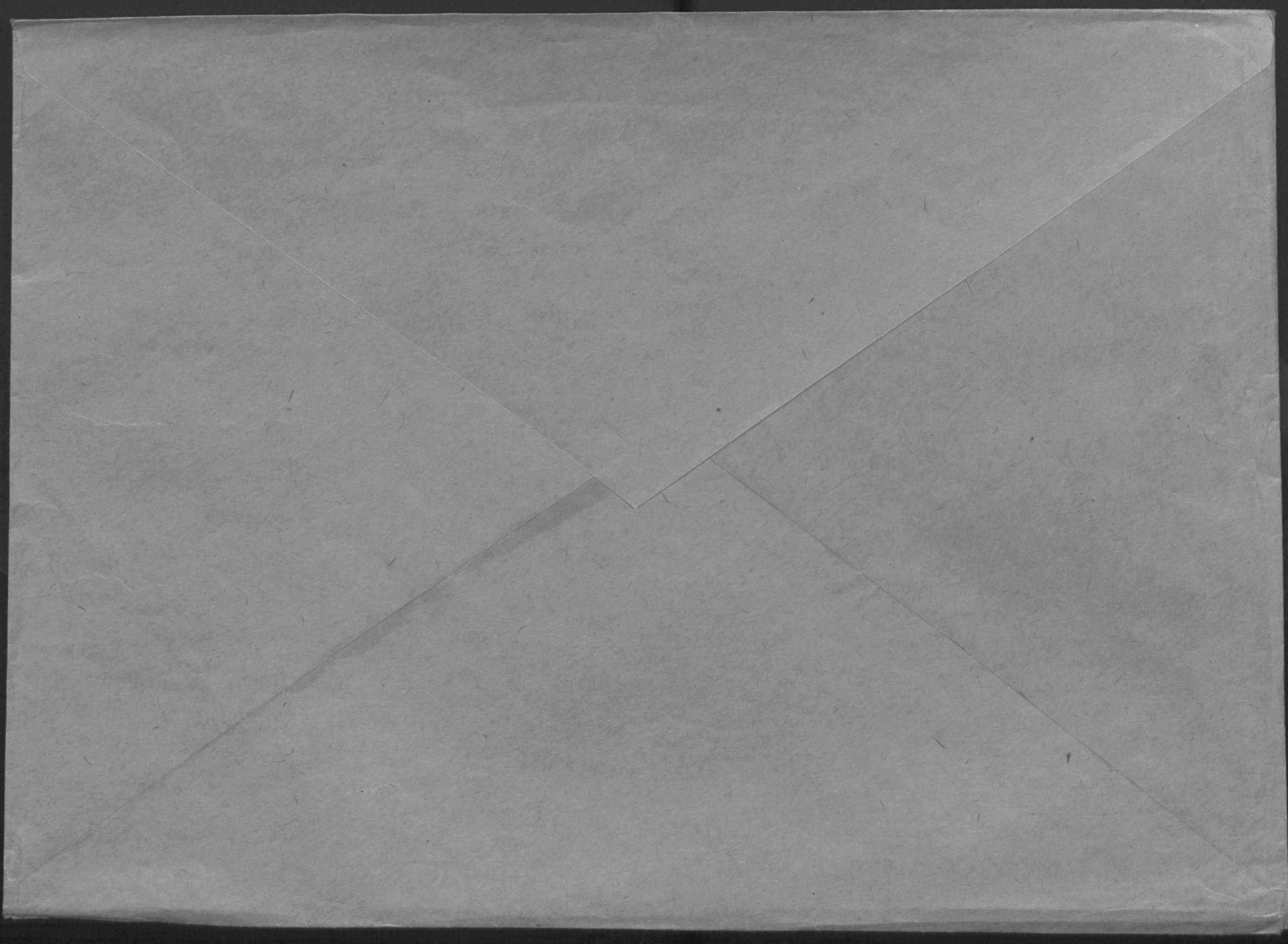
Приходимо до висновку, що перелічені і розглянені нами праці Ол. Прусевича не дають основи до того, щоб можна було признати йому науковий ступінь по етнографії у формі якогось почесного відзначення - *honoris causa* (!) - як він пише у заяві, тим більше, що вислухання університетських курсів, про які згадує в своїй автобіографії, він не potwierджує ніякими документами.

Однак з огляду на суто економічний характер цих праць радимо передати їх ще до оцінки з того боку кафедри економії ЛДУ. Ми ж обмежуємсь до розгляду заяви патента тільки зі становища дисциплін нашої кафедри.

Отже супроти того, що патент все ж таки поклав заслугу для етнографії не тільки згаданими працями, але й як довголітній музейник і пильний збирач та дослідувач українських вишивок - його ж цінна колекція увійшла до створеного Наркоматом Львівського Державного Етнографічного Музею - ставимо внесення, щоби Олександра Миколаевича Прусевича допустити до старання про ступінь кандидата наук з обсягу етнографії, себто допустити його до іспитів дорогою нормальної процедури, а за кандидатську працю прийняти його друковану в 1916 році статтю про гончарство. Однак Ол. Прусевич повинен би перед тим засвідчити документами бодай вислухання університетських курсів, про які пише в своїй автобіографії.

Філарет М. Колеса
Керівник кафедри

Адам Рішер
Доктор.



Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :



ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.